

**Порівняльне
літературознавство як
наукова галузь. Предмет
порівняльного
літературознавства.**

ПЛАН

- 1. Можливості ПЛ.
- 2. Підстави наукового зіставлення літературних феноменів.
- 3. Сфери компаративістичного зіставлення у літературі.
- 4. Предмет ПЛ.

Можливості ПЛ

- "Все пізнається у порівнянні" – "Будь-яке порівняння кульгає" (Гете).
- Порівняння – універсальний засіб вивчення будь-яких явищ.
- Зіставлення у ПЛ здійснюється на певних засадах, з використанням цілеспрямованої методології.

Підстави наукового зіставлення літературних феноменів

- Чи можна порівнювати “будь-що” з “будь-чим”?!
- А.А.Ахметова (точніше, В.К.Шилейко):
"Область совпадений столь же огромна, как и область подражаний и заимствований...".

Підстави наукового зіставлення літературних феноменів

- “Улісс” (Ulysses) Дж.Джойса: назва, джерело, продовження... див. слайд №6, 7
- “Шум і лють” (The Sound and the Fury): назва, джерело... див. слайд №8
- “Мастер и Маргарита”: назва + епіграф... див. слайд №9
- “Людська комедія” – “Божественна комедія” – назва...
- “Фауст” – “Доктор Фаустус”: назва, джерело...
- “Йосип та його брати”: назва, джерело...
- “Енеїда” – “Енеїда”...

“Улісс” – “Одіссея”

- 3 частини “Улісса” – Телемак, Одісей, Пенелопа.
- 18 розділів з відповідним відсиланням до певного епізоду “Одісеї”.
- Напр., 13-й (Навсікая) = Пісня VI, зустріч Одіссея з юною царівною на морському узбережжі;
- 15-й (“Цирцея”) = Пісня X, 135-574, чаклунка Цирцея, яка перетворювала людей на свиней.

“Ulysses”

- “Уліс” (реж. Джозеф Стирк, 1967).
- + “Блум”, 2003.
- + “Взгляд Улисса” (Тео Ангелопулос, 1995): Балкани, 1990-ті рр., знаменитий режисер повертається в Грецію з еміграції, після 35 років відсутності, здійснює подорож Балканами. “Повернення” (=Уліссу) виявляється надто неоднозначним, суцільне “незбігання”.
- Фрази з роману: “Кінець – це початок”; “Все починається нізвідки і закінчується ніде”.

“Шум і лють” (The Sound and the Fury)

Завтра, завтра и снова завтра —
Так мелкими шажками дни бредут,
Пока не протрубит последний звук времен.
А все наши вчера лишь освещают дуракам
Путь к пыльной смерти.
Догорай, короткая свеча!
Жизнь — это тень ходячая, жалкий актер,
Который только час паясничает на сцене,
Чтобы потом исчезнуть без следа;
это рассказ,
Рассказанный кретином,
полный **шума и ярости**,
Но ничего не значащий.
(Акт V, сц. V)

Tomorrow, and tomorrow, and tomorrow
Creeps in this petty pace from day to day
To the last syllable of recorded time;
And all our yesterdays have lighted fools
The way to dusty death. Out, out, brief
candle!
Life's but a walking shadow, a poor player
That struts and frets his hour upon the stage
And then is heard no more. It is a tale
Told by an idiot, full of sound and fury,
Signifying nothing.

- М.Булгаков, “Мастер и Маргарита”:
  - — ... так кто ж ты, наконец?
  - — Я – часть той силы, что вечно хочет зла и вечно совершает благо.
    - *Гете. «Фауст»*
- Л.Толстой, “Анна Каренина”: “Мне отмщение, и Аз воздам”.
- АААхматова: “You cannot leave your mother an orphan” (до вірша “??” Ахматова А.А. Собр. соч. в 2-х т. – М., 1990. Т.1. С.257)). В ориг. “could not”.
- Е.Гемінгвей По кому подзвін: “No man is an Island... (John Donne) = J.Fowles. The Magus, ch.23
- + *Metallika*

Пушкин – Лермонтов

- “Евгений Онегин” – “Герой нашего времени”: імена головних героїв:
Онегин – Печорин...
- “Смерть поэта” – ??
- “Гамлет” – ??

- МЮЛ “Смерть поэта” (1837)
- БЛП “Смерть поэта” (1930)
- УШ “Гамлет” (1604)
- А.Блок “Гамлет” (1914)
- Б.Брехт Гамлет (1927)
- Б.Пастернак “Гамлет” (1946)
- М.Бажан “Смерть Гамлета” (1932)
- Е.Квитницкая Смерть Гамлета (1966)
- Лесь П. “Гамлет. Синдром датського кацапізму” (??)
- Архетекст - ? Сюжет помсти сина матері за зраду і смерть батька...

Підстави наукового зіставлення літературних феноменів

- 1. “Відсилання” (“нагадування” - ?) одного автора до іншого автора (чи твору). Найбільш очевидно – через назву, епіграф, цитування (Булгаков – Гете; Толстой – Біблія; Джойс – Гомер; Еліот – Конрад;).
- Більш складним є відсилання приховане, алюзивне (алюзія – ?), через деталі тексту.
- “Відсилання” – сфера інтертекстуальності.

- **Франц Кафка, Процесс:**
- Кто-то, по-видимому, оклеветал Йозефа К., потому что, не сделав ничего дурного, он попал под арест. ... Кто же эти люди? О чем они говорят? Из какого они ведомства? Ведь К. живет в правовом государстве, всюду царит мир, все законы незыблемы, кто же смеет нападать на него в его собственном жилище? Всегда он был склонен относиться ко всему чрезвычайно легко, признавался, что дело плохо, только когда действительно становилось очень плохо, и привык ничего не предпринимать заранее, даже если надвигалась угроза. Но сейчас ему показалось, что это неправильно, хотя все происходящее можно было почесть и за шутку, грубую шутку, которую неизвестно почему – может быть, потому, что **сегодня ему исполнилось тридцать лет?** – решили с ним сыграть коллеги по банку.

- **А.Платонов, Котлован:**
- В день **тридцатилетия** личной жизни Вошеву дали расчет с небольшого механического завода, где он добывал средства для своего существованья...
- **Данте, Божественна комедія:**
- Земную жизнь пройдя **до половини**.
- Я очутился в сумрачном лесу,
- Утратив правый путь во тьме долины...
- **Порівн. пророк Ісаїя:** «Я сказал себе: в **преполовлении** дней моих должен я идти во врата преисподней» (Ис. 38:10).
- Дантологія: “Половина”, рубіж – умовно “30”.
- Чи достатньо підстав для зіставлення – див. міркування А. Харитоновна: Архитектоника повести А.Платонова «Котлован» // Творчество Андрея Платонова: Исследования и материалы. Библиография / РАН Институт русской литературы. - СПб, 1995. — С.70-90. С.77....

Який принцип покладено в основу списку наведених літ. творів?

1. В.Гюго "Собор Паризької Богоматері"
  2. О.де Бальзак "Шагренева шкіра"
  3. Ф.Стендаль "Червоне і чорне"
  4. А.Міцкевич "Пан Тадеуш"
  5. О.С. Пушкін "Капітанська донька"
  6. М.Ю. Лермонтов "Герой нашого часу"
  7. Г.Гейне "Німеччина. Зимова казка"
  8. Ч. Діккенс "Домбі й син"
  9. А.Дюма (син) "Дама з камеліями"
  10. В.М. Теккерей "Ярмарок суєти".
- На якій підставі ці твори можна розділити на 2 групи?

Який принцип покладено в основу списку наведених літ. творів?

1. В.Гюго "Собор Паризької Богоматері" (1831)
2. О.де Бальзак "Шагренева шкіра" (1831)
3. Ф.Стендаль "Червоне і чорне" (1831)
4. А.Міцкевич "Пан Тадеуш" (1834)
5. О.С. Пушкін «Капітанська донька» (1836)
6. М.Ю. Лермонтов «Герой нашого часу» (1840)
7. Г.Гейне "Німеччина. Зимова казка" (1844)
8. Ч. Діккенс «Домбі й син» (1846-1848)
9. А.Дюма (син) "Дама з камеліями" (1848)
10. В.М. Теккерей «Ярмарок суєти» (1847-1848)

Який принцип покладено в основу списку наведених літ. творів?

1. Г.Мелвілл "Мобі Дік, або Білий Кит"
2. Ч. Діккенс "Холодний дім"
3. Г.Флобер "Мадам Боварі"
4. Ш.Бодлер "Квіти зла"
5. В. Коллінз «Жінка в білому»
6. Л.М. Толстой "Война и мир"
7. І.С. Тургенев «Батьки і діти»
8. Ч. Діккенс «Великі сподівання»
9. В.Гюго "Знедолені"
10. Ф.М. Достоевський «Злочин і кара»

Який принцип покладено в основу списку наведених літ. творів?

1. Г.Мелвілл "Мобі Дік, або Білий Кит" (1851)
2. Ч. Діккенс "Холодний дім" (1852)
3. Г.Флобер "Мадам Боварі" (1856)
4. Ш.Бодлер "Квіти зла" (1857)
5. В. Коллінз «Жінка в білому» (1860)
6. Л.М. Толстой "Война и мир" (1863-1869)
7. І.С. Тургенев «Батьки і діти» (1862)
8. Ч. Діккенс «Великі сподівання» (1860-1861)
9. В.Гюго "Знедолені" (1862)
10. Ф.М. Достоевський «Злочин і кара» (1866)

Який принцип покладено в основу кожного списку наведених авторів?

- П.Верлен
- А.Рембо
- С.Маларме
- О.Уайльд
- К.Бальмонт
- М.Волошин
- І.Анненський
- С.Кіркегор
- М.Бердяєв
- М.Хайдеггер
- Ж.-П.Сартр
- А.Камю
- М. де Унамуно
- В.Голдінг

Підстави наукового зіставлення літературних феноменів

- 2. Належність до однієї історичної епохи.
- 3. Належність до одного літературного напрямку.

Що об'єднує групи виділених творів ?

- Петрарка, «Сонети до Лаури»; Шекспір «Ромео і Джульєтта»; Шевченко, «Назар Стодоля»; Гете «Страждання юного Вертера».
- Гемінґвей, “Прощавай, зброє”; Ремарк, “На західному фронті без змін”; Олдінгтон, “Смерть героя”.
- Гете, «Фауст»; Франко, «Мойсей»; Гессе, «Гра в бісер»; Вал. Шевчук, «Дім на горі».

Підстави наукового зіставлення літературних феноменів

- 4. Подібність тематики і проблематики.

Що об'єднує групи виділених творів ?

- Мольєр “Скупий” – Пушкін “Скупий лицар” – Бальзак “Гобсек”...
- Байрон “Дон Жуан”, Пушкін “Каменний гость», Леся Українка «Камінний господар», К. Чапек «Сповідь Дон Жуана».
- Гете “Фауст”, Булгаков “МіМ”, Т. Манн “Доктор Фаустус”; В. Набоков “Сказка”.
- Х.Л. Борхес “Вавилонська бібліотека”, “Лотерея у Вавилоні”; Е. Канетті “Засліплення” (“Вав. вежа”); В. Земляк “Лебедина зграя” (Вавилон); Г. Шевальє “Клошмерль Вавилонський”; М. Вест “Вавилонська вежа”; +

Підстави наукового зіставлення літературних феноменів

- 5. Схожість сюжету й образної системи.

Підстави наукового зіставлення літературних феноменів

- Ж. Верн, "20 000 льє під водою"; Г.Веллс, «Війна світів»; В.Винниченко, "Сонячна машина"; А.Азімов "Шлях марсіан", Р. Бредбері, "Марсіанські хроніки"; С. Лем "Солярис", А.Бєляєв "Голова професора Доуеля"; В. Владко "Сивий капітан".
- Є.Зам'ятін "Ми"; В.Винниченко, "Сонячна машина"; М.Булгаков "Рокові яйця"; О.Хакслі "О дивний новий світ"; Дж.Оруелл "1984"; А. Платонов "Котлован"; К.Чапек "Війна з саламандрами".

Підстави наукового зіставлення літературних феноменів

- 6. Подібність жанру.
- Фантастика.
- Антиутопія.

Підстави наукового зіставлення літературних феноменів

- “The Sound and the Fury”
- Иду не оглядываюсь Лягушки без умолку не стеснясь меня ничуть Мглистый свет как мох на ветках каплющий а дождя еще нет ... пролез под изгородью лугом побежал в сизой траве бегу среди кузнечиков а жимолостью пахнет все сильнее Потянуло водой вот она мглисто-жимолостная Я лег на берегу лицом к земле чтобы не слышать жимолости И правда теперь не слышу Лежу чувствую как земля холодит сквозь рубашку слушаю шум воды и скоро дышать стало легче и я лежу и думаю о том что если головы не подымать то жимолость не проникает и дыханья не теснит а потом ни о чем не стал думать...
- “Ulysses»
- Ах тот ужасный поток кипящий внизу Ах и море море алое как огонь и роскошные закаты и фиговые деревья в садах Аламеда да и все причудливые улочки и розовые желтые голубые домики аллеи роз и жасмин герань кактусы и Гибралтар где я была девушкой и Горным цветком да когда я приколола в волосы розу как делают андалузские девушки или алую мне приколоть да и как он целовал меня под Мавританской стеной и я подумала не все ли равно он или другой и тогда я сказала ему глазами чтобы он снова спросил да и тогда он спросил меня не хочу ли я да сказать да мой горный цветок и сначала я обвинила его руками да и привлекла к себе так что он почувствовал мои груди их аромат да и сердце у него колотилось безумно и да я сказала да я хочу Да.

Підстави наукового зіставлення літературних феноменів

- 8. Подібності в окремих елементах поетики.

Підстави наукового зіставлення літературних феноменів

- “Потік свідомості”: Джойс = Фолкнер
- Деталь: Джойс = Чехов
- Звукопис: Верлен = Олесь
- Пейзаж: Гамсун = Коцюбинський

3. Сфери типологічного зіставлення (Що порівнюється?)

- нац. літератури
- літ. напрями в нац. літературах
- окремі автори
- окремі жанри
- окремі твори
- окремі особливості проблематики і елементи поетики

4. Предмет ПЛ

- ПЛ – галузь науки про літературу, в якій вивчаються особливості **літературних взаємин** (переважно міжнаціональних), **генетичні і контактні зв'язки**, **типологічні (тобто взаємозалежні) паралелі, відповідності, подібності, аналогії** між літературними явищами (твори, автори, поетика, жанри, напрями і т.ін).

Література

- Дюришин Диониз. Теория сравнительного изучения литературы. / Пер. со словацкого. – М.: Прогресс, 1979. – 320 с.
- Дима Александр. Принципы сравнительного литературоведения. – М.: Прогресс, 1977. – 228с.
- Наливайко Дмитро Стан і завдання українського порівняльного українознавства // // IV Міжнародний конгрес україністів. Літературознавство. Книга II. С.42-50.
- Наливайко Дмитро. Література в системі мистецтв як галузь порівняльного літературознавства // Слово і Час. 2003. №5. С.10-18; Слово і Час. 2003. №6. С. 6. С.7-19.
- Росовецький Станіслав. Якого оновлення потребує українська компаративістика: нотатки традиціоналіста // Слово і Час. 2003. №5. С.19-30.
- Свербілова Тетяна. "Вічні повернення" жанру містерії (Леся Українка та Леонід Андреев) // Слово і Час. 2003. №2. С.31-40.
- Традиційні сюжети та образи: Дослідження (Волков А.Р. та ін.). – Чернівці: Місто, 2004. – 445 с.
- Нямцу А.Е. Основы теории традиционных сюжетов. – Черновцы: Рута, 2003. – 80 с.
- Мелетинский Е. М. Антитеза: Джойс и Томас Манн // Мелетинский Е. М. Поэтика мифа. – М.: Наука, 1976. – С.298-340.
- Денисова Тамара. Наука «компаративістика» в сучасному трактуванні // Слово і час. 2005. №5. С.24-31.
- Літературознавча компаративістика: Навч. посібник. – Тернопіль: ТДПУ, 2002. – 334 с.
- Літературознавча рецепція і компаративістичний дискурс: Монографія / За ред. Романа Гром'яка. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 367 с.
- Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 327 с.
- Кеба А.В. Андрей Платонов и мировая литература ХХ века: Типологические связи. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2001. – 320 с.
- Краснова Л.В. Марина Цветаева и Лина Костенко. Опыт сопоставительного анализа // Русский язык и литература. 2002. № 6.
- Кодак Микола. Дві з'яви одного ангела (Леся Українка і Максиміліан Волошин) // Слово і час. 2001. №2.
- Кузякина Н. Б. Леся Украинка и Александр Блок: Литературно-критический очерк,— К.: Рад. письменник, 1980. — 167 с.

Література

- Корнуэлл Н. Дж. Джойс и Россия /Пер. с англ. О.Н. Сажинной. – СПб, «Академический проект, 1997. –190с.
- Faulkner and Virginia Woolf. – Dissertation... – Ann Arbor. 1999. 250 p.
- Корнуэлл Н. Дж. Джойс и Россия /Пер. с англ. О.Н. Сажинной. – СПб, «Академический проект, 1997. –190с.
- Faulkner and Virginia Woolf. – Dissertation... – Ann Arbor. 1999. 250 p.
- Гессе Г. [Статьи о русской литературе] // Гессе Г. Собрание сочинений. В 8 т. Т. 8: – М.: АО Изд. группа «Прогресс» — «Литера»; Харьков: Фолио, 1995. (Gesse-8)
- Гессе и Достоевский // www.hesse.ru
- Достоевский в публицистике Т. Манна // www.relga.ru
- Селезнев Ю. Два типа художественного сознания: Толстой и Достоевский // В мире Толстого: сборник статей. – М.: Советский писатель, 1978. С.385-417.
- Иванов Вяч. Вс. «Вы помните, как бегуны...» : Данте, Мандельштам и Элиот // Иванов Вяч. Вс. Избранные труды по семиотике и истории культуры. Том II. Статьи о русской литературе. – М.: Языки русской культуры, 2000. С.423-434.
- Иванов Вяч. Вс. Ахматова и Пастернак. Основные проблемы изучения их литературных взаимоотношений // Иванов Вяч. Вс. Избранные труды по семиотике и истории культуры. Том П. Статьи о русской литературе. – М.: Языки русской культуры, 2000. С.255-266.
- Иванов Вяч. Вс. Маяковский, Ницше и Аполлинер // Иванов Вяч. Вс. Избранные труды по семиотике и истории культуры. Том П. Статьи о русской литературе. - М.: Языки русской культуры, 2000. С.420-422.
- Иванов Вяч. Вс. Черт у Набокова и Булгакова // Иванов Вяч. Вс. Избранные труды по семиотике и истории культуры. Том П. Статьи о русской литературе. – М.: Языки русской культуры, 2000. С.707-713.
- Гурдуз Андрій. Повість М.Коцюбинського "Тіні забутих предків" і роман К.Гамсуна "Пан" у порівняльно-типологічному висвітленні // Слово і Час. 2003. №11. С.40-44.
- Папуша І. До методології літературознавчої компаративістики // Слово і Час. – 2002. – № 3.
- Морозова Т. Л. Мир личности и духовные искания русской литературы: восприятие писателей Запада // Контекст-1987. – М.: Наука, 1988. С.91-119.